

Nr 8.

Andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande över motion om åtgärder i syfte att bringa upplysning angående äktenskapets juridik och ekonomi m. m.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 434, har fröken *Elmén m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om uppdrag åt lämplig myndighet att verkställa utredning om bästa sättet att bringa upplysning till såväl män som kvinnor i äktenskapets juridik och ekonomi samt föräldrarnas ansvar och barnets rättsliga ställning.

Förevarande spørsmål har tidigare varit föremål för riksdagens uppmärksamhet. I en inom andra kammaren vid 1951 års riksdag väckt motion, nr 310, påtalas sålunda den bristande kunskap om de rättsliga konsekvenserna av äktenskap och föräldraskap, som trots viss upplysningsverksamhet råder hos en stor del av medborgarna beträffande hithörande frågor. I motionen framfördes vissa förslag till upplysning, som skulle kunna nå alla, som stod i begrepp att ingå äktenskap eller som nyss blivit föräldrar. Motionen utmynnade i en hemställan, att lämplig myndighet måtte erhålla uppdrag att utreda frågan om hur en sådan upplysning borde anordnas för att bli effektiv.

Efter att ha hört skolöverstyrelsen och Samverkande bildningsförbunden, som båda tillstyrkte motionen, anförde beredningsutskottet i sitt utlåtande nr 17 bl. a.:

Utskottet, som instämde i motionens syfte, erinrade om att vissa åtgärder att sprida kunskap i hithörande ting också vidtagits. Sålunda inginge en kortfattad framställning i folkskolans lärobok i medborgarkunskap, liksom i de högre skolornas kurser. Även inom det fria folkbildningsarbetet ägnades dessa frågor uppmärksamhet. Den av Landskommunernas förbund utgivna »Medborgarboken» innehöller även åtskilliga fast mera allmänt hållna upplysningar i hithörande ting. Det vore ej säkert, att man kunde nå alla vid rätta tillfället genom den i motionen föreslagna broschyren. Den av Husmodersföreningarnas riksförbund publicerade broschyren »Äktenskapets juridik och ekonomi» syntes i åtminstone stora delar innehålla vad motionen avsåg. Utskottet ville gärna understryka önskvärdheten av att man inom det fria folkbildningsarbetet om möjligt ville ägna dessa problem större uppmärksamhet än dittills. Även den sociala upplysningsfilmen syntes ha en viss uppgift att fylla. De i motionen åsyftade åtgärderna skulle medföra vissa kostnader. Även med hänsyn därtill ansåg sig utskottet i vart fall icke i det dåvarande läget kunna tillstyrka motionen.

Utskottets hemställan, att motionen måtte avslås, bifölls av kammaren.

I den nu föreliggande motionen framhåller motionärerna, att av en del yttranden under riksdagsbehandlingen av motion nr 310 framgått, att man på sina håll tycks ha missförstått motionens syfte. Motionärerna erinrar om att det ur allmänt medborgerlig synpunkt icke kan vara likgiltigt, att antalet skilsmässor är statt i oavbruten ökning. Antalet skilsmässor hade sedan 1941 fördubblats. Äktenskap ingås numera oftare än förr tanklöst och utan någon som helst känsla av det ansvar familjebildningen medför. Man kan enligt motionärerna icke enbart lita till skolornas undervisning i medborgarkunskap, som kommer på ett tidigt stadium, och till det frivilliga folkbildningsarbetet. Broschyren om äktenskapets juridik och ekonomi har icke heller nått avsedd spridning, och den utgör en engångsföreteelse. En upplysning, som så långt det är möjligt skall nå alla och hållas aktuell år från år, bör erhålla statligt stöd, då kostnaderna torde bli jämförelsevis blygsamma.

Utskottet har över motionen inhämtat yttrande från skolöverstyrelsen och socialstyrelsen. Därjämte har utskottet berett Landskommunernas förbund, Svenska stadsförbundet, Folkpartiets kvinnoförbund, Högerens kvinnoförbund, Svenska landsbygdens kvinnoförbund och Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund tillfälle att yttra sig. — Yttrande har även inkommit från Sveriges husmodersföreningars riksförbund.

Motionen tillstyrkes av samtliga.

Överstyrelsen, som erinrar om sitt tillstyrkande yttrande över 1951 års motion, anser det vara uppenbart, att upplysningsverksamhet kan ifrågakomma även i andra former än genom skolundervisning och folkbildningsarbetet samt att en sådan upplysning på allt sätt förtjänar samhällets stöd.

Socialstyrelsen, som ger uttryck åt samma uppfattning, anser att de åtgärder, som vidtagits, ej är tillräckliga. Skolundervisningen bör kompletteras med upplysning på ett senare stadium, t. ex. i samband med ingående av äktenskap eller vid uppnående av myndighetsåldern. Den i motionen föreslagna broschyren, den om äktenskapets juridik och ekonomi samt en ytterligare broschyr: Meddelanden från Skattebetalarnas förening nr 119 (1951, nr 4) med titeln »Makarna äro pliktiga att — — —» är emellertid engångsföreteelser och kan således icke tillgodose behovet av en fortlöpande information i dessa frågor till alla vuxna. Sambandet mellan skilsmässorna och den ofta vitsordade okunnigheten om de rättigheter och förpliktelser, som lagen stadgar för äkta makar, förefaller av allt att döma icke vara alltför väsentligt, men det är möjligt, att de ekonomiska misskördheterna kan undvikas eller biläggas, om båda parterna på förhand är medvetna om sina lagliga förpliktelser och rättigheter i detta hänseende.

Landskommunernas förbund, hos vilket utskottet begärt vissa upplysningar angående den av förbundet utgivna Medborgarboken, anför bl. a.:

Syftet med denna bok har varit att i första hand vidga ungdomens medborgarliga intressen. Av denna anledning har bokens text- och bildinnehåll utformats mera som läsebok än som lärobok, därvid särskild vikt lagts vid den rent tekniska kvaliteten. Det har varit meningen, att boken skulle genom kommunernas försorg utdelas till ungdom i samband med planerade medborgardagar.

Medborgarboken har sedan våren 1949 utkommit i tre upplagor, de båda första i vardera 10 000 exemplar och den senaste översedda upplagan i 25 000 exemplar, varav 17 000 förmedlats till kommunerna senare halvåret 1951 och 1952.

Även om denna utgivning lämnat ett mindre överskott, kan bokens fortsatta utgivning ej anses säkerställd. Det har även förelegat vissa svårigheter att få 21-åringarna att samlas till dessa medborgardagar. Det kan därjämte befaras, att många kommuner av ekonomiska skäl kan dra sig för kostnaden för bokinköp samt för anordnande av medborgardagar.

I sin nuvarande utformning torde Medborgarboken endast till någon mindre del kunna tillgodose motionens syfte. I stället för att som antytts i motionen genom statlig försorg utge en upplysningsbroschyr om äktenskapets juridik och ekonomi borde övervägas att rätt så grundligt omstuvva och förenkla den nuvarande Medborgarboken. Om utgivningen av boken, som därigenom bleve prisbilligare, även kunde statligt subventioneras, skulle den kunna tillhandahållas kommunerna till ett så lågt pris, att flertalet kommuner skulle kunna påtaga sig distributionen.

Stadsförbundet, som säger sig icke ha varit i tillfälle att inom den korta remisstiden avge yttrande, upplyser, att distributionen av Medborgarboken bland landets städer varit mycket ringa.

Folkpartiets kvinnoförbund framhåller, att många orsaker till svårigheter inom äktenskapet bottnar just i bristande kunskaper om parternas rätt och plikt på detta område. Det är i längden ej tillräckligt, att en dylik undervisningsverksamhet uteslutande åvilar det enskilda initiativet. Samhället bör känna sitt ansvar på detta område och verka i både förebyggande och helande syfte, där skada skett, på samma sätt som när det gäller sociala orättvisor. I förebyggande syfte bör upplysning nå unga människor framför allt i de åldrar, då de kan tänkas snart ingå äktenskap. Skolornas högsta klasser bör sålunda få en ökad undervisning om de ekonomiska och juridiska förhållandena inom äktenskapet. Det är också önskvärt, att en dylik upplysning kan infogas i yrkesskolornas undervisning samt i de värnpliktigas eller de stamanställdas medborgarutbildning. För dem, som ämnar ingå äktenskap, behövs en mera utförlig och preciserad upplysning, som bör kunna ges i en enkel, lättfattlig broschyr, utarbetad på det allmännas bekostnad.

Högerns kvinnoförbund erinrar om att utredningen för hem- och familje-

frågor i sitt betänkande angående Familjeliv och Hemarbete (SOU 1947: 46) föreslagit en upplysningsverksamhet rörande äktenskapslagens innebörd bland annat genom att en broschyr jämte ett exemplar av lagen med kommentar skulle utdelas, då lysning uttages. Trots att konkreta förslag framlagts synes något nämnvärt resultat ej ha vunnits. Enligt förbundet är det naturligt, att den tilltänkta undervisningen och upplysningen bedrivs inom skolornas undervisningsram. Med hänsyn till äktenskapets och familjelivets vitala betydelse för samhällets styrka och utveckling är det av vikt, att en utredning kommer till stånd.

Svenska landsbygdens kvinnoförbund förordar utredning.

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund uttalar den uppfattningen, att man icke bör hysa alltför stora förhoppningar om möjligheten att med upplysning på detta område avlägsna någon mera väsentlig del av de störningar i äktenskapen, som leder till skilsmässa och som i flertalet fall är av betydligt mera djupgående natur än blott och bart okunnighet om de rättigheter och skyldigheter, som äktenskapslagarna ger de båda parterna. Förbundet håller dock för troligt, att en upplysning angående äktenskapets juridik och ekonomi, meddelad vid ett psykologiskt lämpligt tillfälle, skulle kunna avlägsna många mera banala friktioner mellan makar, orsakade av sådan okunnighet och i vissa fall tillräckliga för att leda till skilsmässa eller i varje fall åstadkomma disharmoni i äktenskapet. Detta skäl bör vara tillräckligt för att motivera en närmare granskning av förutsättningarna att med statens stöd hålla i gång en fortlöpande sådan upplysning.

Utskottet delar motionärernas uppfattning, att känslan av ansvar inför äktenskapet och familjebildningen ofta icke är sådan, som den borde vara. Det synes därför utskottet vara en angelägen samhällsuppgift att söka åvägabringa en förbättring i detta hänseende. Det stegrade antalet skilsmässor är utan tvivel ett allvarligt samhällsproblem. Särskilt måste barnen i de upplösta äktenskapen ofta komma i svåra situationer.

Utskottet inser väl, att man måste arbeta på lång sikt, om man vill råda bot på de missförhållanden, som förekommer. Utskottet är likaledes övertygat om att man måste söka sig fram på många olika vägar. De upplösta äktenskapen är ofta orsakade av sociala missförhållanden av skiftande slag. Utskottet vill därför på intet sätt hävda, att man enbart genom att sprida upplysning om äktenskapets juridik och ekonomi, föräldraansvaret och barnens rättsliga ställning skulle kunna åstadkomma en ändrad inställning hos det stora flertalet av de makar och föräldrar, det här är fråga om. Därtill erfordras utan tvekan åtgärder även i många andra hänseenden.

Å andra sidan vill utskottet heller icke underskatta den betydelse det kan ha, om tvenne personer, som ämnar ingå äktenskap, har kunskap om vilka följder i juridiskt och ekonomiskt hänseende äktenskapet har, känner

till vilka åligganden äktenskapet medför för båda makarna och känner sitt ansvar som föräldrar. Utvidgad sådan kunskap medför, att de går in i äktenskapet med klarare blick för vad detta kräver av dem.

I vart fall torde alla vara ense om att utökad och fördjupad kunskap i dessa ting endast kan vara till gagn. Hur denna utökade kunskap bäst skall meddelas kan det råda delade meningar om. Många olika sätt kan diskuteras. Att den grundläggande kunskapen måste bibringas i skolorna av olika slag synes uppenbart. På folkskolestadiet torde dock eleverna sakna erforderlig mognad för att med varaktig behållning följa undervisning om äktenskapets juridik och ekonomi, men på de något högre stadierna kan en utökning av undervisningen på dessa områden förtjäna övervägas. Såsom utskottet i sitt utlåtande över den vid 1951 års riksdag väckta motionen framhöll, synes det fria folkbildningsarbetet kunna göra värdefulla insatser. Upplysningsfilmer kan vara av värde. Genom föredrag eller på annat sätt i radio kan många nås, särskilt om en eventuell upplysningsverksamhet i denna årligen upprepas för de ständigt nya årskullar, som når giftasvuxen ålder.

Upplysning i broschyrer eller böcker kan jämväl komma i fråga. Såsom utskottet i sitt ovannämnda utlåtande påpekade föreligger redan en av Husmodersföreningarnas riksförbund publicerad broschyr »Äktenskapets juridik och ekonomi», som emellertid icke synes ha fått den spridning, som uppenbarligen varit avsedd. Även den av utskottet då omnämnda Medborgarboken, som är avsedd att utdelas till de medlemmar i en kommun, som når myndig ålder, synes kunna ge nyttig upplysning i dessa ting. Om boken skall nå ett större antal läsare och nå sitt syfte, måste den dock mera allmänt utdelas av kommunerna.

Då utskottet finner, att frågan är av stor samhällelig betydelse och att det som kan göras också bör göras, anser sig utskottet böra tillstyrka motionen och får alltså hemställa,

att andra kammaren för sin del måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att utredning måtte verkställas om bästa sättet att bringa upplysning till såväl män som kvinnor i äktenskapets juridik och ekonomi samt föräldrarnas ansvar och barnets rättsliga ställning.

Stockholm den 24 mars 1953.

På utskottets vägnar:

HELGA SJÖSTRAND.

Närvarande: fru Sjöstrand, herrar Dickson, Nordkvist i Kalmar, fru Svedberg, herrar Jönsson i Rosshol, Kärrlander, Sehlstedt, Nilsson i Bäste-kille*, Hammar*, Bark, Engkvist*, Bengtsson i Halmstad, fröken Karlsson*, herr Nelander*, fru Wallin*, herrar Boija, Adamsson och Jansson i Benestad*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Sehlstedt, Kärrlander, Engkvist, Bengtsson i Halmstad, Adamsson och Jansson i Benestad*, vilka ansett att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning om att det stegrade antalet skilsmässor är ett allvarligt samhällsproblem. Minderåriga barn i de upp-lösta äktenskapen kommer ofta i en svår situation. Skilsmässobarnens frekvens i brottmålsstatistiken utgör här den eftersläpande tragedien för många.

Emellertid finner utskottet det uppenbart, att de syften, man skulle vilja nå med en ökad upplysning på hithörande områden, endast i obetydlig grad hör samman med problemen om äktenskapets juridik och ekonomi. Något större betydelse kan man i så fall tillmäta frågan om föräldraansvaret och barnens rättsliga ställning, framför allt om barnens ställning sedan föräldrarnas äktenskap upplösts. Men om äktenskapet av ena eller andra anledningen blir så disharmoniskt, att skilsmässa följer, lär det sannolikt inte gagna så särskilt mycket — utöver enstaka undantagsfall — att parterna bibringats särskilda och av en statlig utredning omhuldade principer om föräldraansvaret. Även om en sådan upplysning kan anses värdefull täcker den ändock inte den långa rad av irrationella psykologiska faktorer, vilka leder till skilsmässor. Det är ett ytligt bedömande att förutsätta, att äktenskapstvister, som blir föremål för förlikning eller som går till domstol för skilsmässor, skulle kunna förebyggas med en vidgad upplysning om äktenskapets juridik och ekonomi. Skilsmässorna har betydligt djupare liggande orsaker. Här framträder alkohol- och sexualproblemen som dominerande orsaksfaktorer, vilka har mycket litet att skaffa med den beskrivning, som innefattar problemet om äktenskapets juridik och ekonomi — även om alkoholproblemet som följdföreteelse drar med sig frågor av för familjens ekonomi vital art. Det är här man möter den rad av irrationella faktorer, vilka beror av sådan individuell särart, som sannolikt inte undanröjs med aldrig så välvilliga statliga utredningar. Här är snarare en upplysning om alkoholproblemen och sexualproblemen av mera avgörande natur för äktenskapets innehåll och utformning. Enighet kring det förra är ungefär lika klart uttalad som oenigheten kring det senare.

Upplysning om äktenskapets juridik och ekonomi, liksom om föräldraansvaret och barnens rättsliga ställning bedrivs redan nu på skilda vägar. Utskottet erinrade härom i ett utlåtande till en i stort sett liknande motion vid 1951 års riksdag, vilken för övrigt avlogs. Både skolundervisningen och den frivilliga bildningsverksamheten liksom också skilda folkrörelser har engagerat sig för sådan verksamhet. Radion, statskyrkan och frikyrkorna bidrar också med upplysningsverksamhet även om arten och innehållet skiftar. Denna verksamhet sträcker sig för övrigt långt utöver ramen för de problem, motionen fäst uppmärksamheten på. En statlig utredning, som innefattar endast ett relativt begränsat område, lär emellertid lika litet som en utredning av den karaktär, att den sysslar med äktenskapets samlade problematik och skilsmäsoorsakerna, kunna rubba det faktum, att aldrig så välordnade moralkodexar icke kan förmå människor i nöd att underordna sig eller utgöra ett sådant skydd att de icke råkar i nöd av det slag motionen syftar på.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att motionen II: 434 icke måtte föranleda någon andra
kammarens åtgärd.